

MOREA - STENÅLDERSBÅTBYGGAREN FRÅN TUBUSEREIA

av Maya Wright-Schmidt

Under ett besök på Papua Nya Guinea hösten 1990 bodde jag hos vänner i byn Tubusereia söder om huvudstaden Port Moresby, som är den största av de Motu-talande kustbyarna, med avsikt att lära mig traditionell kanotbyggnation.

Byn var byggd på pålar i vattnet och husen sammanlänkade med bryggor och terasser. Byggnadsmaterialet bestod till stor del av urholkade stockar från uttjänta kanoter, något som var speciellt märkbart vid båtbyggarens hus.

Husen var rena och fina och skräp sopades direkt ner i havet genom springorna mellan golvplanken. Framför dörren hängde ett skynke och rummen saknade möbler, förutom madrasser i två sovhytter. Maten serverades direkt ur stora kärl som placerades mitt på golvet. Utedasset hade bästa utsikten i byn och fungerade utmärkt som "vattentoalett". Missionärerna har försökt övertala befolkningen att flytta upp på land och bo "civiliserat", men där så skett har de hygieniska förhållanden försämrats avsevärt när avfallet inte försvunnit ut i havet, utan lämnats kvar på land.

Råttorna kom fram på nätterna och ställde till ett förskräckligt oväsen och de hade för ovana att springa rakt över min madrassen på golvet, som jag delade med en av kvinnorna i huset och hennes tre-åriga son.

Båtbyggaren Morea bodde i huset intill och var i full färd med att urholka en stock på bryggan framför sitt hus. Han avbröt sitt arbete och ägnade några dagar att bygga en modell av en Lakatoi, en stor segelkanot som användes främst vid långväga handelsresor (se artikel i MAS 4/93).

Morea var en gammal man

Morea på fest

med förvånansvärt god fysik och hälsa, bortsett från de återkommande malaria-attackerna, och jag hade svårt att hinna med honom när vi var ute i djungeln för att införskaffa råmaterial till Lakatoi-modellen. Vi högg ner träd till skrov, hämtade ner palmblad till seglen och skar barkremсор för sammanfogningen. Jag passade på att videofilma hela arbetsprocessen.

Trots att vi inte talade samma språk kom jag att lära känna och uppskatta Morea, framförallt hans humor och distans till livet. Han gjorde ofta avbrott i arbetet och tog fram en betel från väskan som alltid hängde över axeln. Hans tänder, som frätts sönder av allt beteltuggande, var sannerligen ingen vacker syn, men sådana tänder hade alla Tubusereia-bor.

På kvällarna satt vi runt brasan på bryggan framför huset och jag fick hjälp med översättningen av en ung man som talade flytande engelska. Att ställa frågor visade sig dock vara svårt beroende på de stora skillnaderna mellan våra kulturer. Mycket kom bort i förståelsen av frågan, översättning, eller förståelse av svaret. Jag fann det därför bäst att behandla en frågeställning per kväll och framställa den på olika sätt. Varje fråga utlöste livliga diskussioner bland byborna och när jag frågade hur gammal Morea var konstaterades efter överläggningar att han var född 1919, men inte hur gammal han var.

MOREAS BERÄTTELSE OM STENYXOR

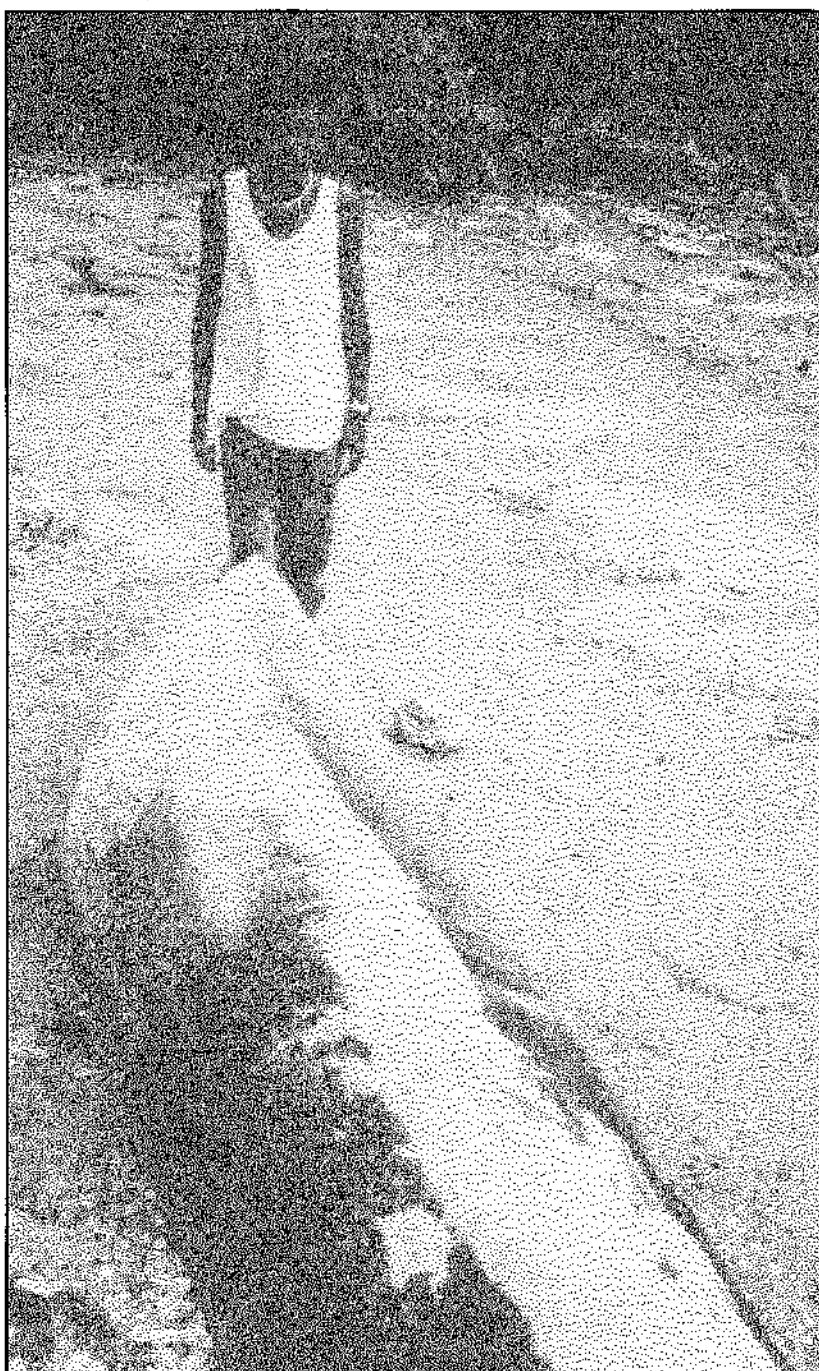
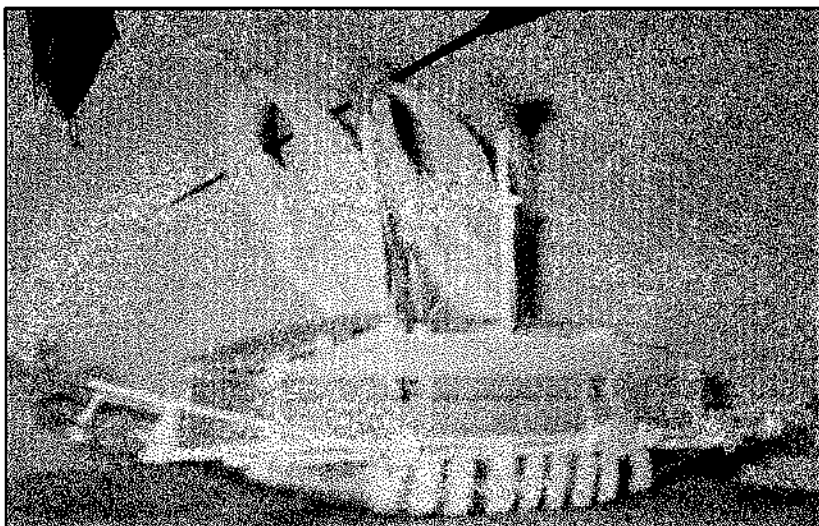
På frågan när stenyxor slutade användas berättade Morea att han själv både tillverkat och använt dem och sin sista yxa hade han sålt till en amerikan som besökt byn några år tidigare, något som han nu ångrade eftersom han gärna gett den till mig.

Morea berättade att han tillverkade sina stenyxor av en svart stenart, som han inte visste namnet på, men råmaterialet kom från byarna i bergen. Det tog hela fyra veckor att tillverka en stenyxa, men å andra sidan räckte den i många år.

Yxbladets längd var lika långt som avståndet mellan handen och armvecket. Ena sidan var rundad och den andra rak. Yxskaffet bands fast med barkremсор. Eggen slipades mot en slipsten, tillverkad av samma material som yxan. Morea använde endast denna yxa i sitt dagliga arbete.

Att bygga en kanot med stenyxor tog cirka tre månader och båtbyggarna arbetade i lag om 10 personer. Ett lämpligt träd valdes ut från plantagerna runt byn. Trädet skulle vara högt, rakt och av en lätt träart. Irima ansågs lämpligast och odlades därför som "kanotträd". Femåriga träd räckte till 20-fot, tioåriga träd till 30-fot och femtonåriga träd till 40-fot långa kanoter.

Morea och hans kollegor började arbetet med

att hugga ner ett träd tidigt på morgonen. Med stenyxor tog det hela dagen innan trädet var nerhugget, och för riktigt stora träd återkom man påföljande morgon och avslutade arbetet. Grenar och bark höggs av på platsen och för- och akterpartiet yxades grovt till innan stocken transporterades till byn och lades i blöt i lagunen framför Moreas hus.

Efter fyra veckors blötläggning påbörjades urholkningen av stocken. Ett arbetslag om tio man bearbetade stocken. Glöd användes för att förenkla arbetet med urholkningen. Två män var ansvariga att under arbetets gång placera små glödande knippen av bananblad, ca 20-30 cm stora, på stocken. Fyra andra män såg till att glöden hölls vid liv genom att blåsa på knippena med långa rör. När ett område på ca 20 cm förkolnat togs knippena bort och kolet höggs bort med hjälp av stenyxor. Arbetet pågick under flera veckor tills dess skrovets tjocklek var mellan 2-4 cm. Akter- och förpartiet fick en avsmalnad form med en flat yta på översidan och rundad undersida.

När stocken var urholkad och färdighuggen brändes den på utsidan. Två bockar ställdes på var sida om eldstaden. Ovan dessa placerades den urholkade stocken som långsamt vreds runt över elden tills dess den färgats svart. En svart yta skyddade mot röta och det sades att en båt med svart yta hade en längre livstid. En dubbelkanot krävde två urholkade stockar av olika längd för att kompensera för masten som placerades på det ena skrovet och mellan skroven monterades en plattform. Alla delar sammanfogades med barkremsor. För att undvika torka och sprickbildning i skroven togs barkremsorna med jämna mellanrum bort och kanoterna plockades isär. Skroven hängdes upp och ner i skuggan under de pålade husen. Under nästan varje hus i Tubuseria kan man se urholkade stockar i alla storlekar och format.

Som avskedspresent gav Morea mig ett snäckhalsband som han under en längre tid burit i sin axelväxka. Jag har därefter tagit för vana att sända snäckhalsband till Morea från olika öar i Söderhavet.